

a kiserdőhöz (azzal ellentétes oldalon). A rézsűben jól nyomon követhető volt az egykori domb magassága. A sír kb. az egykori domb legmagasabb pontján feküdt. Itt a leszedett föld kb. 1 m magasságú lehetett.

A dűlő Ny-i oldalán, egészen az említett domb tetejéig kiosztották a földet, ott most zártkertek találhatóak. A domb teteje a legutolsó zártkertbe esik, annak D-i kerítése szinte pontosan fedezi. A domb lecsengése D felé jelenleg szántóföld. Ásatást folytatni a szántóföldön, esetleg a legutolsó kiskert K-i végében lévő szabad területen lehet, s ott várható is valamilyen eredmény.

Munkatárs: Lichtenstein László szegedi régészhallgató.

RÓZSA ZOLTÁN

299. Orosháza, vízműtelep

(Békés megye) Sza

A Dózsa György út végében, a volt gerendási (csabai) út bal oldalán lévő vízműtelep építésekor 1974-ben leleteket emeltek ki a földből, amelyeket most hoztak be a múzeumba.

1. Aláhajlított lábú, egytagú, felsőhúros fibula töredéke. Lábrésze hiányzik. Kengyele laposra kalapált, enyhén ívelt, két-két rovátkolt díszű drót-rátét található rajta. A drótok közti rövid szakaszon a kengyel közepén határozott borda fut.

2. 101 db gyöngy. Köztük 16 zöld színű négy-, illetve zömmel hatszögletű hasábformájú üvegyöngy, 1 fehér, lapos, téglalap formájú üvegyöngy. A többi gyöngy mindegyike bázisos. Zömmel nyomott gömb, illetve rövid, négyzetes hasábgöngyök. Színük sok esetben meghatározhatatlan a ráakódások miatt. Kisebb számban narancsos-pirosas, illetve zöldes-kékes árnyalattal. A furat ezeknél a daraboknál általában széles.

A tárgyak vélhetően sírból kerültek elő. A gyöngyök nagyarányú formai hasonlóságuk alapján összetartozóak, s az általuk körvonalazott kronológiai képbe remekül illeszkedik a fibula töredéke is. Valószínűleg egy sírból származhatnak.

Helyszíni szemlén 2003. augusztus 14-én igazán sokat nem tapasztalhattunk. Maga a vízműtelep be van kerítve. A telep körül kukorica, illetve kis parcellák (veteményes) voltak találhatóak, ott szemrevételeztem a lelőhelyet, de terepet járni nem tudtam.

RÓZSA ZOLTÁN

300. Orosháza határa

(Békés megye) Sza, A, Á

2003. május 6–8-án a békéscsabai múzeum munkatársaival végigjártuk az épülő orosházi elkerülő út 3. és 4. ütemének nyomvonalát, a 167+284–172+750 km-szelvények által határolt nyomvonzszakaszon. Terepbejárásaink alkalmával 4 lelőhelyet sikerült rögzítenünk.

1. lelőhely (Oh. 11. lh.): Egy lapos terület Ny-i oldalára támaszkodó kisebb kiterjedésű lelőhely, amely a

Springer-tanya területére már nem terjed át. A lelőhely K-i sávján húzódik keresztül az épülő út nyomvonala, a 167+500–600 km-szelvények közti szakaszon. A gyűjtött leletanyag szarmata és Árpád-kori.

2. lelőhely (Oh. 12. lh.): A lelőhelyet K-i és Ny-i irányból egyaránt magas partvonulat kíséri. A laposan álló, vízállásos területek kivételével szedtünk szórványosan, mintegy 350 m hosszan (167+750–168+100 km-szelvények közt) szarmata és Árpád-kori cserepeket. Az 1. és 2. lelőhely anyagában az Árpád-kori anyag ugyanaz a korai anyag, mint azt már a közeli Nyíri-dűlőben is tapasztaltunk 1998-ban. Az 1. és 2. sz. lelőhely között 150–200 m leletmentes sáv húzódik.

3. lelőhely (Oh. 10. lh.): A feltérképezett lelőhelyek közül ez az egyetlen volt csupán eddig ismert számunkra, kiterjedését tekintve a legnagyobb. A lelőhely már az ötvenes évek végén ismert volt, ekkor Olasz Ernő, az akkori községi homokbányában tárt fel több korszakból is emlékeket (bronzkori temetkezést, szarmata objektumokat), a szentesi úti átkötés Ny-i oldalán a térképeken is jelölt régi homokbányagödrök területén. Az épülő átkötő út K-i oldalán elhelyezkedő bányagödrök területén a hatvanas évek elejéig a Vörös Csillag tsz-nek volt kertészete. A magaslat elhordásakor szarmata és Árpád-kori objektumokat tárt fel Olasz Ernő, 1961-ben (SzKJTM Régészeti Adattára 77/1999). 1981-ben bejelentés kapcsán Goldman György és Juhász Irén szállt ki a bánya területére, mivel itt sírokat bolygattak meg (SzKJTM Régészeti Adattára 17/1999). 1989-ben néhány, soros rendszerben eltemetett sírt tártak fel. (SzKJTM Régészeti Adattára 183/2001.). A melléklet nélküli sírokról csupán egy gimnazisták által készített fotó maradt meg az utókor számára.

1992-ben Szénászkó Júlia újból kint járt a helyszínen, a rövid ásatásról szintén nem készült dokumentáció. Az orosházi elkerülő út 1. ütemének munkálatai alatt újabb bejelentés érkezett a békéscsabai múzeumba, amikor is Szatmári Imre és Gyucha Attila a bánya területén megint sírokat tárt fel, az átkötő úttól ekkor már távolabbi területeket érintve (Szatmári Imre jelentése és munkanaplója a SzKJTM Régészeti Adattárában a 104/1999. számon). A bánya terjeszkedésével Ny-i irányban az egykori települést is érintette. A közeli Héjjá-tanyán 1998. március 4-én Szatmári Imrével végeztem terepjárást. Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk (SzKJTM Régészeti Adattára 112/1999). A több alkalommal feltár síroktól D-re, az egykori Koczka-tanya melletti részen található Kasza Béla földje, közvetlenül a Szentesi úti átkötés mellett, annak nyugati oldalán. Itt 2001-ben végeztem terepjárást, Árpád-kori telepnyomokat találtam (SzKJTM Régészeti Adattára 204/2001). Ebből kiindulva tártam fel a helyi gimnázium diákjaival egy Árpád-kori házat 2002 októberében (SzKJTM Régészeti Adattára 250/2002).

A fentiekből is látszik, hogy az egykori partvonulaton hatalmas kiterjedésű Árpád-kori falu állt. Ezen a szakaszon végig Árpád-kori kerámiatöredékeket (főként bográcsokat) gyűjtöttünk.

A Szentesi úti átkötés D-i végén, egészen a volt Koczka-tanyáig találtunk Árpád-kori töredékeket. Ettől É-ra a nagy kiterjedésű temető sírjai várhatók, egészen az átkötő út É-i végéig, a dombhajlatig. Itt ugyan nem találtunk semmit, viszont a terület beépített és művelés alatt áll, illetve közel van az 1950-es évek ásatásainak területe.

4. lelőhely (Oh. 13. lh.): A 3. lelőhelytől 100 méternyi szakasz választja csak el, de az laposabb. Különállóságát ezen felül a gyűjtött kerámia korszakolási különbsége is igazolja. A 170+850 km-szelvénytől gyűjtöttünk cserepeket. A 171+100 km-szelvényenél található dűlőúttól Ny-ra azonban a magas búzavetés miatt nem tudtunk terepet járni, mégis a szintvonalak és a terepviszonyok miatt a dűlőúttól számítva csak 100–200 m-re terjedhet túl. (171+100-200 km-szelvény). A lelőhely É–D-i kiterjedését itt sem állt módunkban kideríteni.

A gyűjtött leletanyag avar kori, egy-két Árpád-kori edénytöredék kivételével. A lelőhely érdekességét az adja, hogy a közelben volt Juhász Irén bónumi avar temetője, illetőleg a 3. és 4. lelőhely részleteinek együttese betekintést adhat a kései avar kor és a korai magyar kor évszázadainak régészeti problémakörébe.

Munkatársak: Demcsák Ildikó, Kékegyi Dorottya, Kollarovszkyné Zsilinszky Éva, Medgyesi Pál, Südy István, Zahoránné Sajti Erzsébet.

RÓZSA ZOLTÁN

301. Orosháza határa

(Békés megye) Ó, Sza, A

2003. október 31-én helyszíni szemlét tartottam Orosháza É-i határában, lelőhelyek azonosítása céljából.

Kis Péter tanya: Orosházától 3 km-re É-ra, a budapesti kövesúttól 2 km-re az úgynevezett Határ úton a Kis Péter-féle 5. számú tanyában, homokbányászás közben D–É-i és K–Ny-i irányítású szarmata sírokat és zsugorított bronzkori sírokat találtak.¹⁸

Ma már a dűlőút, melyet a térkép is jelöl, s melyhez közel esett az egykori Kis Péter tanya, nincsen meg. A szomszédos tanyák állásából és a felszíni nyomokból azonban könnyedén kikövetkeztettük a tanya helyét. A területen ma is működő homokbánya van, amelyben rendkívül szórványosan ugyan, de találtunk szarmata cserépanyagot a bánya D-i és Ny-i falában, ami egyébként rossz látási viszonyokat nyújtó metszettel bírt. A bánya belső részén a homokos réteget szedik, addig (1,5–2 m) nem mélyedt le egy objektum sem.

A szarmata cserepeket a bánya K-i oldalán, az egykori tanya területén, és annak közvetlen térségében szedtük. A lelőhely a tanyától É-ra 150–200 m-re terjed

ki, a régi homokbánya területét (avar temető) nem éri el. Ny-i szélét a bánya tönkretette, K-i és D-i részén lucerna volt, tehát csak gondoljuk, hogy a viszonylag kicsi méretű lelőhely a domborzati viszonyokkal ekvivalens. A gyűjtött anyagban egy őskori és néhány 8–10. századi kerámiatöredék is volt.

Kristó-téglagyár: A nemrégiben megszűnt téglagyár a gárdosi út jobb oldalán található. Kevesen tudják azonban, hogy az eredeti Kristó-féle téglagyár gödrei ugyanennek az útnak a K-i oldalán voltak. Régészeti terepbejárást természetesen nem lehetett végezni. Arra már nagyon remény sem lehet, hogy a szarmata temető sírjaiból fel tudjunk valamit tární.

RÓZSA ZOLTÁN

302. Ónod, Vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

2003. július 14. és október 2. között folytatódtak az ónodi vár helyreállítását megelőző régészeti feltárások. Idén a Ny-i és az É-i fal mentén, a kapunál, valamint a belső palotaépület ÉK-i sarkában és északi szárnyában dolgoztunk.

A bástyás falöv nyugati falának alsó kősorai, és az alapozási kiugrás nélküli, kevésbé egyenletesen rakott alapozás ép állapotban van. A falazat alsó részén, középpüthető kiromlásnak falazott széle sehol sincs, áthatol a teljes falszélességen, betöltése recens. Azonos magasságban 3 vízköpő maradványa figyelhető meg a falon, felettük kb. 1 m-től (változó magasságban) eltérő kőanyagból utólagos falmagasítás történt, a fal mögé halmozott feltöltésben talált 16. század második feléből származó kályhacsempék szerint a 17. század első felében. E falmagasításban a magasítás szintjétől induló 2 db (a falazattal azonos falazóanyaggal elfalazott) kisebb méretű lőrés figyelhető meg, melyek egyikének szélessége a belső falsíkon 1 m volt. A felmagasított földtöltés felső szintjéről 5 db belül 190 cm, kívül 150 cm széles, kifele rézsűsen szűkülő, mellvédfalas, felül egykor közel 3 m magasságban átboltozott (ablakfülkére emlékeztető kialakítású) ágyúlőrés maradványai találhatóak. A falmagasítással egykorúak, mellvédfaluk mintegy 110 cm magas és 95 cm széles volt. Az ÉNy-i bástyától D-re 340 cm-re egy, a falmagasításhoz belülről merőlegesen támaszkodó, 250 cm hosszú fal alapozását találtuk, melynek funkciója egyelőre kérdéses. Az ÉNy-i bástya alapozása ép, az É-i oldalon – kivételes módon, talán a Sajó alámosását megakadályozandó – alapozási kiugrása van. Első építési periódusa a nyugati fal első periódusával egykorú. Ekkor Ny-i és É-i homlokfalának emeleti szintjén a DK-i bástyához hasonló módon hármastűlő alakítottak ki, míg D-i és K-i szárnyfalán a földszinti és az emeleti szinten 1-1 lőrés helyezkedett el. Később az emeleti rész jelentős visszabontása után a bástyát téglából és bontott kváderkőből készült egyes falazattal magasították fel. A lőréseket gyakran faragott kövek másodlagos felhasználásával mindenütt beszűkít

18 IFJ. OLASZ ERNŐ: Árpádkori temető Kardoskúton. ArchÉrt (81) 1954, 196–201. (84., 87.)